

Posudek oponenta na práci Matouše Duraje *Druhá československá republika v teoretické perspektivě*

Kolega Duraj mohl napsat velmi zajímavou práci. Nejen, že si vybral velmi významné téma československých dějin, tzv. druhou republiku, ale rozhodl se je zpracovat v silném a pokud je mi známo též inovativním komparativním rámci – srovnání s případy konzervativně pravicových diktatur Rakouska a Portugalska. Impozantní výzkumný cíl ale bohužel narazil na chabou tematizaci klíčových výzkumných pojmů.

Práce má své klady – vůli ke srovnání, poměrně jasné stanovení cílů, přehledný styl a vlastně i jasně formulované závěry, které jsou nicméně dle mého soudu slabší, než by bylo možné z takto pojaté komparace vytěžit. Jako oponent se ale budu soustředit především na problematické momenty.

Hlavním problémem práce jsou dle mého názoru kapitoly o konceptech. Ať už autor vymezuje autoritářský nacionalismus, definuje fašismus nebo diskutuje fašizaci shora, staví vždy pouze na jednom autorovi (jsou to Payne, Griffin a Kallis). Jakkoli chápu, že debaty o fašismu jsou labyrintem, v němž se lze snadno ztratit, pokládám takovýto přístup, který přehlíží, že o daných pojmech existuje rozsáhlá diskuse, a prostě pojmy dogmaticky zavede na základě jednoho, jakkoli kvalitního autora, za nepřijatelný. V seznamu literatury, který vzhledem k tématice šíří práce není příliš rozsáhlý, absentují i tak klíčoví autoři jako Paxton, Gregor či Sternhell. Vrcholem problematické práce s literaturou pak je, že subkapitolu o cestách k fašismu a „fašizaci shora“ zakládá pouze na dvou stranách shrnutí myšlenek autora Bubnem a kol. v knize *Koncepty a dějiny*, která je jistě kvalitním úvodním čtením a rozcestníkem k další literatuře, těžko ale může práci s ní suplovat.

Vedle odborné literatury autor pracuje s literaturou primární. Z druhorepublikové publicistiky si vybral deníky *Venkov* a *Lidový deník*, ovšem nezdůvodňuje, proč právě je, a také nikde neprovádí žádnou metodologickou rozvahu, jak s novinami vlastně pracoval. Přechází zkrátka od historické narace založené na sekundární literatuře k ilustrativnímu užití citací z primárních zdrojů. Nic proti tomu, ostatně podobně pracují s primárními zdroji mnozí historici, domnívám se ale, že při soustavnější a metodičtější práci by autor mohl získat ze své práce s primárními zdroji mnohem více než pouhou ilustraci.

Velmi zajímavou tezí je tvrzení, že Gajdova Národní obec fašistická nebyla fašistická. Toto pozoruhodné tvrzení (významné i pro autorův závěr, že v české druhé republice došlo k „fašizaci shora“ bez hrozby autentického fašistického hnutí – zde bych asi argumentoval pro stejnou tezi spíše marginálností tohoto hnutí, nikoli jeho povahou) autor bohužel dle mého názoru dostatečně nediskutuje a nedokládá. Dokladem mají být dva Gajdovy spisky z třicátých let, na které autor odkazuje, ale nijak podrobně s ním nepracuje, aby svá tvrzení demonstroval (např. citacemi, rozbořem apod.). Autor uvádí v zásadě tři doklady: 1) absenci revolučního apelu 2) absenci „zlatého věku“, který by mohl být vzkříšen znovuzrozením, které je pro Griffina a tím pádem i pro Duraje klíčovým definičním rysem fašismu a konečně 3) panslavismus, který jde podle autora (aniž by vysvětlil proč) „značně proti duchu fašismu“. Argument 1) by byl silný, pokud by nešlo užít protiargument, že přinejmenším právě v době druhé republiky a nastupujícího protektorátu (období pokusu o Český národní

výbor) mají některé Gajdovy proklamace silný revoluční apel, byť je to revolucionářství rádoby kolaboranta, který se nechá zkorumpovat dodatečně vyplaceným ušlým generálským platem. Ad 2) si nejsem jist, zda Griffinův důraz na znovuzrození má smysl takto určitě spojovat s představou „zlatého věku“, měl jsem vždy za to, že důležitější je pro Griffina mýtus související s budoucím znovuzrozením a jeho archaická dimenze je z povahy věci velmi neurčitá, rozmlžená nebo i roztržštěná do více odkazů (vzpomeňme na Hitlerovo velmi neurčité árijství/germánství nebo na způsob, jakým Mussolini odkazoval k římské říši). Ad 3) Není mi jasné, proč by panslavismus měl být v jakémkoli smyslu protikladný vůči fašismu, naopak se domnívám, že právě v určité interpretaci „slovanství“ mohou čeští fašisté najít svůj protiklad pangermánské mytologie a rasové imaginace (kde vlastně jinde? Mýtické Germány nemají, Římskou říši také ne...).

Za sporné pokládám i teze o „překvapivosti“ růstu podpory Henleinovy SDP a „úspěšné“ integraci Němců do československého státu (s. 43), o tom, že roku 1926 „již Masaryk systém přestal sám aktivně řídit“ (s. 45) jako kdyby předtím skutečně „řídil“ „systém (ať už to znamená cokoli) do značné míry řízený spíše Pětkou. Autor ve své analýze druhé republiky dle mého soudu dost upozaduje dimenzi politické kultury (klíčovou, protože druhá republika byla atmosférou mnohem víc než institucemi, které z velké části nestačily projevit svůj potenciál) a roli katolicismu. Nejsem si také jist, zda „maločeskost“ druhorepublikového nacionalismu souvisí tak výrazně s tím, že ztratil svůj domnělý tradiční protiněmecký osten, jak autor poněkud nekriticky opakuje po Ratajovi (s. 59); znamená to, že i Rádl nebo svým způsobem i Masaryk byli „maločeši“?

Celkově jsem s hodnocením na rozpacích. Bude-li komise chtít ocenit autorskou odvahu, komparativní rámec a schopnost formulovat provokativní teze, může sáhnout ke známce *velmi dobrá*, bude-li chtít položit důraz na schopnost tezi domyslet a vyargumentovat a především zhodnotit práci s literaturou, bude muset sáhnout po známce *dobře*.

Praha, 9. 9. 2016

Ondřej Slačálek